

Nr 35

Utlåtande i anledning av motioner om politiska opinionsundersökningar.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 949 av herrar *Sten Andersson* och *Ove Karlsson* samt II: 1113 av herr *Gadd m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller vikten av att vetenskapligt korrekta politiska opinionsundersökningar kommer till stånd samt att Kungl. Maj:t snarast vidtar åtgärder för att så skall bli fallet.

I motionerna anføres att politiska opinionsundersökningar börjat få en alltmera central plats i debatten här i landet. Under valrörelsen 1968 angav opinionsundersökningar utförda av ett kommersiellt institut att det socialdemokratiska partiet tidvis uppvisade en andel av väljarkåren som var nära 10 % lägre än som senare blev valutslaget. I den mån dessa resultat skulle vara korrekta innebar det svängningar bland väljarna som man aldrig tidigare upplevt i Sverige. En enhällig vetenskaplig expertis utdömde emellertid enligt motionärerna undersökningarnas metodik. Inte minst kritiserades urvals- och estimationsförfarandet.

Motionärerna tar upp ytterligare exempel på undersökningar, som enligt deras mening är missvisande och nämner följande problem, som föreligger när enskilda kommersiella utredningsinstitut utför politiska opinionsundersökningar.

1. *Kostnader och kvalitet.* För att god kvalitet på en undersökning skall uppnås fordras såväl en väl intrimmad intervjukår som dyra maskinella hjälpmedel för att klara de räknetekniskt dryga beräkningarna. I den mån dessa förutsättningar inte föreligger blir kvaliteten oacceptabel. Dåliga intervjuer förstör undersökningsresultaten, och effekten därav är i regel oreparabel. Om inte tillräckligt god maskinell utrustning kan användas — och en sådan är dyr — tvingas man att använda urvals- och estimationsförfaranden som förvrider undersökningsresultaten.

2. *Publiceringsregler.* Det ligger i sakens natur att ett kommersiellt institut väljer att publicera sina undersökningsresultat vid tider och i former som väcker uppmärksamhet.

3. *Insynsmöjligheter.* För att förhindra att undermåliga undersökningsresultat — i ytterlighetsfall förfalskade resultat — skall påverka de politiska valresultaten i vårt land fordras full insyn i undersökningarna. Det gäller såväl vetenskaplighet som inriktning av frågeställningar.

För att komma till rätta med de problem som för närvarande råder beträffande politiska opinionsundersökningar torde det vara erforderligt att undersökningar snarast kommer tillstånd vars kvalitet kan accepteras av alla såväl från opinionsbildande synpunkter som från vetenskapliga och administrativa.

En bland många vägar vore att representanter från riksdagens partier, statistiska centralbyrån och erforderlig vetenskaplig expertis på Kungl. Maj:ts uppdrag byggde upp ett system av kontinuerliga politiska opinionsundersökningar. Därigenom funnes garantier för att metodiken vid undersökningarna vore strikt vetenskaplig, att publiceringen av resultaten skedde efter objektiva grunder, att full insyn för alla berörda parter kunde garanteras och att nödvändiga personella och materiella resurser kunde ställas till förfogande.

Beträffande motiveringen i övrigt torde få hänvisas till motion II: 1113.

Tidigare riksdagsbehandling

I 1969 års statsverksproposition (prop. 1969: 1, bil. 9 s. 25) föreslog finansministern att statistiska centralbyrån skulle beviljas 200 000 kr. för utveckling av metoder m. m. för politiska opinionsundersökningar. Mot bakgrund av detta förslag väcktes vid förra årets riksdag motioner (I: 634 och II: 743), vari bl. a. hemställdes att riksdagen — därest anslag för politiska opinionsundersökningar beviljades centralbyrån — måtte besluta att en kommitté med representanter för centralbyrån och de politiska partierna tillsattes för att ansvara för ledningen av de politiska opinionsundersökningarna.

I statsutskottets utlåtande nr 7 anfördes följande i frågan.

Utskottet delar helt motionärernas uppfattning att politiska opinionsundersökningar ställer krav på hög vetenskaplig precision och att formerna för publicering av undersökningsresultat måste särskilt uppmärksammas. Delade meningar kan inte råda om vikten av att verksamheten ger objektiv information om väljaropinionens förändringar. Utskottet tror sig kunna utgå från att ledningen för centralbyrån och det till ämbetsverket knutna vetenskapliga rådet kommer att verka för att den nu ifrågavarande verksamheten bedrivs med denna målsättning.

Kungl. Maj:t har inte biträtt ett av statistiska centralbyrån framfört förslag om medel för genomförande av formliga politiska opinionsundersökningar. Som framgår av det föregående har däremot Kungl. Maj:t föreslagit att centralbyrån genom medelsanvisning får möjlighet att bedriva utvecklings- och metodarbete för att kunna åtaga sig beställningsuppdrag inom detta område. Det framstår för utskottet som uppenbart att de politiska partierna i första hand kan förväntas uppträda som beställare. Att på sätt i motionerna I: 634 och II: 743 yrkas formellt reglera samarbetet mellan statistiska centralbyrån och beställarna har utskottet funnit mindre lämpligt. Enligt utskottets mening är det naturligt hävda att parterna bör ges tillfälle att reglera sitt samarbete och villkoren för det genom förhandlingar

och överenskommelser om uppdrag. Med hänsyn till det anförda är utskottet inte berett tillstyrka yrkandet i motionerna I: 634 och II: 743.

Riksdagen godkände statsutskottets utlåtande. Centralbyrån föreslog i petita för budgetåret 1970/71 att ytterligare 200 000 kr. beviljas för metodutveckling för politiska opinionsundersökningar. I årets statsverksproposition (prop. 1970:1, bil. 9 s. 23) beräknade finansministern medel för fortsatt utveckling av dessa metoder. Riksdagen godkände finansministerns förslag.

Remissyttranden

Över motionerna har yttrande inhämtats från statistiska centralbyrån, rektorsämbetet vid Stockholms universitet, efter hörande av statistiska institutionen vid universitetet, Sveriges Radio och Svenska institutet för opinionsundersökningar.

Statistiska centralbyrån (SCB) instämmer i motionärernas oro för konsekvenserna av det sätt på vilket de politiska opinionsundersökningarna f. n. genomförs och publiceras.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1970/71 har SCB inte tagit ställning till frågan om genomförande av partisymptiundersökningar på statsverkets bekostnad före 1970 års val. SCB pekade dock på möjligheten att genomföra undersökningar i t. ex. maj och augusti 1970. Något anslag för genomförande av partisymptiundersökningar har inte föreslagits i årets statsverksproposition. Av tidsskäl är det nu inte möjligt för SCB att genomföra någon sådan undersökning i maj. Om en undersökning skulle komma till stånd i augusti vill SCB understryka att den måste få karaktären av provundersökning, eftersom metodarbetet inte kan bli avslutat till denna tidpunkt. I detta sammanhang kan nämnas att SCB senast i februari 1970 erbjudit de politiska partierna att hos verkets utredningsinstitut beställa undersökningar inför 1970 års val.

De främsta avnämarna av statistik rörande partisymptier torde vara de politiska partierna och massmedierna. SCB har sommaren 1969 anordnat vissa diskussioner om önskemål på och metodfrågor vid partisymptiundersökningar med representanter för dessa avnämare. Avsikten är att sådana diskussioner skall anordnas fortlöpande i anslutning till att nya metodrapporter läggs fram. SCB framhåller att verket gärna skulle se att dessa kontakter fick en fastare form genom en arbetsgrupp med uppgift att främst bevaka konsumentintressena i metodarbetet.

Om riksdagsbehandlingen av förevarande motioner eller andra omständigheter skulle utvisa att det föreligger intresse för att en arbetsgrupp med representanter för olika parter bildas i anslutning till metodutvecklingsarbetet på partisymptiundersökningar förklarar sig SCB beredd att ta initiativ till att den snarast kommer till stånd.

I yttrandet från *rektorsämbetet vid Stockholms universitet* anföras att spekulationer om valutgången och olika opinionsundersökningar kommer att spela en mer betydelsefull roll än tidigare, bl. a. till följd av allmänhetens ökade intresse för politiska val.

Det kan på goda grunder antas att förutsägelser om valutgången av vad slag de vara må kan medföra direkta konsekvenser för väljarbeteendet. Rektorsämbetet instämmer därför i motionens syfte att det måste betraktas som ett samhällsintresse att väljarundersökningar baserade på bästa möjliga vetenskapliga metodik får ett ökat samhällsstöd. Det bör vara en angelägen uppgift för statistiska centralbyrån att i samarbete med olika experter från universitetsinstitutioner försöka utveckla och förbättra undersökningsmetoder.

I det vid rektorsämbetets remissvar fogade yttrande från *statistiska institutionen vid Stockholms universitet* framhålls att de i motionerna upptagna problemen är väsentliga inte endast vid politiska opinionsundersökningar utan även vid andra utredningar och undersökningar. Institutionen tillstyrker motionerna.

Sveriges Radio (SR) har konstaterat metodologiska brister av det slag som anförts i motionerna. För att reducera dessa brister utför SR egna undersökningar av allmänhetens politiska sympatier. I samband härmed har SR inte funnit något stöd för motionärernas uppfattning att priset på maskinella hjälpmedel för bearbetningen av en politisk opinionsundersökning skulle vara av avgörande betydelse för kvaliteten hos undersökningens resultat.

SR finner det oklart vad motionärerna avser med meningen »En bland många vägar vore att representanter från riksdagens partier, statistiska centralbyrån och erforderlig vetenskaplig expertis på Kungl. Maj:ts uppdrag byggde upp ett system av kontinuerliga politiska opinionsundersökningar». Om syftet är att upprätta någon form av monopolinstitut, avråder SR bestämt. Däremot anser SR det tillfredsställande om motionärerna menar att riksdagen skall rekommendera Kungl. Maj:t att försöka få berörda institut och företag att finslipa sina metoder och framför allt bygga upp verksamheten så att resultaten blir jämförbara och möjliga att väga och värdera mot varandra.

Svenska institutet för opinionsundersökningar (SIFO) menar att en eventuell förläggning av politisk opinionsforskning till statistiska centralbyrån bygger på föreställningen att SCB har speciell expertis för undersökningar inom statsvetenskapens och den politiska sociologins område.

SIFO anser att samhällsvetenskapliga forskningsrådet bör få yttra sig om SCB:s metodarbete, när detta avslutats och SIFO anser att medel — utöver vad som beviljades SCB för budgetåret 1969/70 — ej bör ställas till SCB:s förfogande förrän forskningsrådets bedömning föreligger.

Under förutsättning att forskningsrådet ställer sig positivt har SIFO inget att använda mot att SCB utför kontinuerliga politiska opinionsundersökningar. SIFO förutsätter därvid att forskningens frihet tillåter andra, bl. a. universitetsinstitutionerna och SIFO, att också göra dylika undersökningar. SIFO motsätter sig på det bestämdaste att lagstiftning sker så att SCB får forskningsmonopol på detta område.

SIFO nämner att institutets undersökningar ej offentliggörs av SIFO. Vill SIFO:s uppdragsgivare publicera en undersökning gäller följande regler.

1) Bakom varje uppdrag skall finnas ett legitimt utrednings- eller forskningsbehov. Undersökningar enbart i syfte att skapa nyhetsmaterial för allmänheten kan vanligen inte beställas hos SIFO. Sådana undersökningar görs på institutets eget initiativ.

2) SIFO skall konsulteras om utformning av originalreleasen till allmänheten från en undersökning så att felaktiga tolkningar förebyggs.

Om en uppdragsgivare publicerar ett missledande urval av resultat av en undersökning eller vantolkar resultat, anser sig SIFO oförhindrat att publicera andra delar av samma undersökning, som ger en mer balanserad tolkning.

3) Vid publicering skall anges: frågornas exakta lydelse, kontaktform (besök, telefon, post), population (t. ex. riksomfattande undersökning av vuxna 18—80 år), typ av urval, antal intervjupersoner samt tidpunkten för intervjuarbetet.

Eftersom många ännu har en tendens att hårdraga små skillnader mellan procenttal gäller det att ingen publicering till bred allmänhet må äga rum om underlaget är mindre än 1 000 intervjuer.

4) En uppdragsgivares publicering till allmänheten av en SIFO-undersökning skall i allt väsentligt gälla resultaten för egna produkter och utspel, inte andras produkter och utspel.

Beträffande möjligheterna till insyn hänvisar SIFO till punkt 3 i de ovan återgivna publiceringsreglerna. Vidare anförts i denna fråga.

Att ge ett instituts klienter insyn i metoder är en sak. Att ge allmän insyn i undersökningsresultat är emellertid något helt annat. För SIFO har det varit en regel från vilken vi inte medgivit några undantag att ett partis undersökningar förblir totalt konfidentiella. Att tillåta insyn i konkurrenters undersökningar är omöjligt; motionärernas antydningar om att SIFO inte ger insyn är i denna mening helt korrekt. Vi tänker inte låta Volvo se SAAB:s undersökningar, och det gäller även om Volvo skulle komma på den befängda idén att offentligt säga att de är »vetenskapligt missvisande» och söka göra påtryckningar för att få »insyn».

Det är också viktigt att påpeka att alla SIFO:s intervjupersoner tillförsäkras anonymitet och att Institutet aldrig lämnar ut namn eller uppgifter om namngivna individer. Här går en annan nödvändig gräns för insyn.

Utskottet

I motionerna hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t fram-

håller vikten av att vetenskapligt korrekta politiska opinionsundersökningar kommer till stånd samt att Kungl. Maj:t snarast bör vidta åtgärder för att så skall bli fallet.

Utskottet finner det betydelsefullt att politiska opinionsundersökningar görs efter strikt vetenskapliga metoder och att publiceringsreglerna för undersökningarna utformas så, att resultaten i möjligaste mån medger s. k. jämförelser över tiden. Vidare anser utskottet i likhet med motionärerna det viktigt att frågan om insyn i de politiska opinionsundersökningarna för berörda parter uppmärksammas.

Statistiska centralbyrån (SCB) har för budgetåret 1969/70 beviljats 200 000 kr. för metodutveckling beträffande politiska opinionsundersökningar. Även i årets statsverksproposition (prop. 1970:1, bil. 9, s. 23) beräknas medel för metodutveckling för sådana undersökningar. Enligt utskottets mening är detta tillfredsställande. I likhet med Sveriges Radio och Svenska institutet för opinionsundersökningar förutsätter utskottet att en monopolisering av verksamheten med opinionsundersökningar är helt utesluten.

Utskottet anser att de i motionerna berörda spörsmålen bör närmare prövas och hemställer därför,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 949 och II: 1113 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 29 april 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Eric Peterson (fp), Yngve Persson* (s), Helge Karlsson (s), Kilsmo (fp), Karl Gustav Pettersson* (s), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson (s), Svanström (cp), Ove Karlsson* (s), Thorle Nilsson* (s) och fru Florén-Winther (m);

Från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Johansson i Simrishamn (s), Johansson i Skärstad (cp), Hugosson (s), fru Fränkel (fp), herrar Nilsson i Agnäs* (m), Häll (s), Gadd (s) och Rosqvist (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fröken *Stenberg*, fru *Florén-Winther* och herr *Nilsson* i Agnäs (samtliga m), vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort lyda:

»De politiska opinionsundersökningarna har fått en alltmera central plats i den politiska debatten. Publiceringen av resultaten emotses med stort intresse, och troligt är att undersökningarna tillmäts betydelse vid bedömningen av de politiska framtidsutsikterna. Det är av största vikt att undersökningarna är vetenskapligt korrekta och att resultaten är tillförlitliga i så hög grad som möjligt. Man måste dock vara medveten om att någon absolut exakthet inte kan garanteras. Mätmetoder och tolkningar av resultaten kan alltid diskuteras.

Det finns anledning att tro att de regelbundna och ofta återkommande publiceringarna av opinionsundersökningar är ägnade att dämpa dramatiken kring dem. Det är troligt att undersökningsmetoderna kan utvecklas och förbättras. Från denna synpunkt är det enligt utskottets mening värdefullt att statistiska centralbyrån bedriver utvecklingsarbete på området och att centralbyrån härför erhållit medel för såväl innevarande som kommande budgetår.

Utskottet vill bestämt avvisa den antydning till monopolisering av verksamheten med politiska opinionsundersökningar till centralbyrån som finns i motionerna. Ett monopol skulle strida mot vår grundläggande uppfattning om forskningens frihet och även mot tryckfrihetens princip. Monopolsituationen skulle kunna motverka motionärernas syfte att åstadkomma opinionsundersökningar av hög kvalitet inte minst därför att den för allt utredningsarbete stimulerande konkurrensen skulle omöjliggöras.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer utskottet,

att de likalydande motionerna I: 949 och II: 1113 inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.»